

1 | 2018

český
časopis
historický

The Czech Historical Review

Ročník 116 / Založen 1895

Tanja BAENSCH –
Kristina KRATZ-KESSEMEIER –
Dorothee WIMMER (edd.)
Museen im Nationalsozialismus.
Akteure – Orte – Politik
Köln – Weimar – Wien, Böhlau Verlag
2016, 416 s., ISBN 978-3-412-22408-0.

Kolektivní monografie dvaceti dvou autorů představuje pestrý svět muzejnictví nejen v rodící se Třetí říši, ale také v několika obsazených zemích, jako Rakousku, Polsku, Francii či Chorvatsku. Práce je rozčleněna do pěti hlavních okruhů: „Politika muzeí“ – „Aktéři v muzeích“ – „Výstava, propaganda, publikum“ – „Umění a ideologie“ – „Symbolická místa“. Jednotlivé příspěvky jsou vzhledem více méně do regionálního prostoru a tvoří sondy do fungování konkrétních institucí, osudů jejich ředitelů či význačných představitelů, ale také do strastiplných cest sbírkových předmětů. V téměř všech studiích překročili autoři rok 1945, aby zdůraznili následky a případné napravení škod, jež přinesla kolaborace s nacistickým režimem.

Jako všechny ostatní organizace v Třetí říši byl i Svaz německých muzeí, založený dlouho před nástupem nacistů k moci, spoluvůdcem nového pojetí „národa“ a pohledu na dějiny germánství. Jako tolikrát v dějinách již požrala revoluce své děti, dočkali se zpočátku nadšení tvůrci nového režimu postupného zničení, pokud se plně nepodřídili prosazovanému nadšení pro válku a rasovou čistotu.

Radikální rozchod nacistických představ o múzách s moderními trendy ve výtvarném, literárním a hudebním umění představovala výstava *Entartete Kunst* (Zvrhlé umění), která byla naplánována a veřejnosti představena v průběhu roku 1937. Už dříve

bylo ze státních sbírek vyřazeno na 16 000 uměleckých děl, která byla nacisty prodána, anebo rovnou zničena. Část z nich byla představena veřejnosti jako díla „šilenců“. Na výstavu navázalo setkání ředitelů muzeí, kteří byli sezváni Říšským ministerstvem výchovy. Tři listopadové dny roku 1937 stačily, aby ředitelé v naprosté většině přišli o své iluze o pokrokovosti nacionálního socialismu. Řada z nich zaplatila později své postoje životem, další se dokázali přizpůsobit požadovanému směřování „nacistického umění“. O dva roky později se již setkání netýkalo ideologického směřování, ale praktické ochrany muzeí a památek v čase války.

Na mezinárodní scéně se nacisté snažili o vyzdvižení německé kultury nad ostatní národy. Projevilo se to již v době berlínské olympiády, kdy Německo získalo za své výstavy první cenu. Ještě výraznějším úspěchem bylo získání Grand Prix v Paříži v roce 1937 pro ředitelství státních muzeí v Berlíně. Výstavní prostor a především některé artefakty byly vybrány záměrně z oblasti Porýní, jež Německo opět remilitarizovalo v březnu 1936. Vystavení objektů právě z této části Německa bylo zdůvodněním obsazení i políčkem do tváře západních států. Prezentace rozsáhlých výstav se stala doménou nacistického režimu, který skrze témata z oblasti strojírenství, těžkého průmyslu, zemědělství i lékařství (rasové hygieny, antropologie) připravoval obyvatelstvo na válku. Prezentace probíhala mimo muzea na výstavištích či přímo v továrních komplexech, přesto se v nich objevovala řada artefaktů z muzejních sbírek. V dané době se také výrazně prezentovala Itálie, kde však proces „zglajchšaltování“ byl prosazován pomalejším tempem, přesto však byl stejně důsledný jako v Německu.

Autoři se ve sborníku věnují také vývoji muzejnictví pod taktovkou nacistů v dalších zemích. Nejedná se pouze o popisy obsahů, ale také o rozbor vizualizace jednotlivých témat – jako na příkladu výstavy „Neue Werkstoffe – Neue Wege“ v mnichovském „Deutsches Museum“ v roce 1935, „Gebt mir vier Jahre Zeit“ z roku 1937 v Berlíně, „Das seelische und körperliche Erscheinungsbild der Juden“ v roce 1939 ve vídeňském Naturhistorisches Museum, nebo „Der Feldzug in Polen“ v roce 1940 v berlínském Zeughaus.

Důležitým fenoménem, který v člancích zvláště z období války postupně akcentuje, je nacistická loupež uměleckých děl z celé Evropy. Ale nejde jen o „ukradení“ výtvorů, nýbrž o zcizení kulturních odkazů celých epoch, jak ukazuje kapitola Paula Kahla „Geschaffen durch die Hochherige Unterstützung des Führers und Reichskanzlers Adolf Hitler. Das Weimarer Goethe-Nationalmuseum in der Zeit des Nationalsozialismus“. „Goethovo národní museum“ ve Výmaru, jehož stavební rozšíření proběhlo v roce 1935, bylo vůbec prvním nově vystavěným muzeem pod nacistickou vládou. Akci navíc osobně spolufinancoval Adolf Hitler. Vůdcův zájem sice spočíval ve vyzdvihnutí Goetha jako průkopníka, ale současně měl vrcholného umělce upozadit jako představitele výmarského humanismu a liberalismu (výmarského ducha) oproti pruskému militarismu (ducha Postupimí). Hitler se následně výrazně orientoval na vyzdvižení jiného velikána, ve kterém nacisté spatřovali pramen své mentality, ve Friedrichu Nietzsche, jehož nové muzeum ve výmarské čtvrti Silberblick „vůdce“ v roce 1938 sponzoroval a opakovaně navštívil. Není nutné zvýrazňovat kontrast Goethova domu, Výmaru spojeného s nacisty nenávi-

děnou Výmarskou republikou a svého času největšího koncentračního tábora v nedalekém Buchenwaldu. Kahlovy závěry ukazují, jak dlouho trvá, než se symbolická místa a osobnosti zbaví zamlčování nepohodlné minulosti.

Kniha je vybavena nejen podrobným poznámkovým aparátem, ale velice rozsáhlým seznamem literatury. Jednotlivé příspěvky mají sice rozdílnou kvalitu a hloubku zpracování i v závislosti na dochované pramenné základně, čtenář však získá přehled o problematice z několika nacisty okupovaných zemí.

Vojtěch Kyncl

Karel BLÁHA

Jednota. Od začátku českého tisku v Chorvatsku do roku 2015

Daruvar, NVI Jednota 2016, 240 s., ISBN 978-953-6607-96-9.

Téměř nepozorovaně se rozvíjí jedna větev českého dějepiscetví, která vyrůstá z kulturní a vědecké činnosti velice vitální české menšiny v Chorvatsku. Vzniká především badatelskou prací pedagogických pracovníků a redaktorů místního tisku, kteří mají zpravidla univerzitní vzdělání humanitního typu a jsou disponováni k tomu, aby překročili rámeček historické vlastivědy. Značná část prací je věnována novějším a soudobým regionálním nebo lokálním dějinám, přičemž tématem se mnohdy stává historizace života místních komunit a spolkové činnosti, zejména „besed“, jež vycházejí z obrozené tradice, ale své národně osvětové úkoly plní i ve 21. století. Další skupina prací je věnována významným osobnostem české menšiny a zároveň česko-chorvatských vztahů, což nedávno vedlo dokonce k vydá-

